
RECENZE KNIH

Heretik A., Heretik A. jr. a kol.: Klinická psychológia

Nové Zámky, Psychoprof, 2007, 815 stran, cena 1200 SK.

V prosinci v Bratislavě slavnostně pokřtili novou rozsáhlou slovenskou učebnicí klinické psychologie za přítomnosti většiny z osmnácti klinických psychologů, kteří se na jejím sepsání podíleli. Vázaná kniha s vkusnou obálkou, vydaná v nakladatelství jednoho ze spoluautorů, Roberta Máthé, nahradila po třiceti letech klasickou učebnici jediného autora, Ondreje Kondáše. Největší počet kapitol napsal hlavní vydavatel profesor Anton Heretik (sr.), kterému vydatně pomáhal jeho syn Anton (jr.), oba z bratislavské katedry psychologie. Monografie důkladně mapuje současný stav oboru a přináší aktuální poznatky ze světové, slovenské i české literatury ve spojení s výzkumnými nebo klinickými zkušenostmi autorů. Text je oživený výstižnými kazuistickými ukázkami, přehledovými tabulkami, grafy a ilustrativními texty v rámečcích.

V *obecné části* jsou výborně napsané kapitoly o koncepci, historii a teoriích klinické psychologie, o koncepci normality a o etiologii psychických a psychosomatických poruch. Dále jsou zde pro klinické psychology i psychiatry velmi užitečné kapitoly o metodologii výzkumu, o klinické psychodiagnostice, o vývojových aspektech a o reakcích na stres. Následují *speciální kapitoly* o úzkostných poruchách, afektivních poruchách, schizofrenii, poruchách osobnosti, o závislostech, poruchách příjmu potravy, vývojových poruchách i poruchách charakteristických pro stáří. Podnětné jsou ukázky z literatury i z klinické praxe autorů. V kapitole o reakcích na stres, krizích a suicidalitě je např. názorná ilustrace sebevražedných úvah z autobiografického románu slovenského spisovatele R. Slobody. Kapitola o afektivních poruchách je výborně uvedena úryvky ze slovenského překladu knížky W. Styrona „Viditelná temnota“. V kapitole o schizofrenii jsou výstižné kazuistiky, které vyvažují skutečnost, že kapitola je místy zahlcena odkazy na literaturu.

Následuje významný oddíl věnovaný *psychosomatice*, kde jednotlivé psycholožky se zkušenostmi v různých oblastech somatické medicíny uvádějí symptomatiku, etiologii, diagnostiku i psychotherapeutické přístupy u onemocnění kardiovaskulárních, kožních, gastrointestinálních a respiračních, píší o psychosomatice v gynekologii a porodnictví a o přístupech klinické psychologie v onkologii, paliativní medicíně a thanatologii. Pojetí i terapeutické přístupy jsou hodně ovlivněny dynamickou psychoterapií a psychoanalýzou (psychoterapeutickým úkolem je zejména „odhalení nevedomých konfliktů“, s. 487), některé autorky však věnují značnou pozornost i technikám

kognitivně behaviorální psychoterapie. Trochu mne mrzí, že je jen málo zmínek o možnostech pomocného využití hypnózy.

V další kapitole je důkladně zpracovaná problematika *neuropsychologie* s charakteristikou jak organických mozkových poruch tak psychologických testů, které mohou přispět k jejich diagnostice - m.j. s ukázkami kreseb Reyovy figury u různých syndromů. Následují kapitoly o *psychologii jedinců s postižením*, a to mentálním, sluchovým, zrakovým a tělesným a s narušením řeči. Jsou zasvěceně napsány odborníky, kteří s takovými osobami pracují. Autoři upřednostňují pojem „psychológia postihnutých“ před tradičním označováním této oblasti jako patopsychologie. Na konci knížky jsou fotografie všech autorů s uvedením jejich odborných zkušeností, což čtenáři autory vhodně přibližuje i lidsky.

Poslední rozsáhlá kapitola má název *Psychologická sexuológia*. Je v ní srozumitelný a poutavý výklad, plně odpovídající současnému stavu odborných znalostí o sexualitě v normě i patologii. Je na řadě míst obohacen vhodně podanými poznatkami z autorových výzkumů sexuálního prožívání a chování na Slovensku a výstižnými stručnými ukázkami z jeho vlastních klinických případů. Autor také využil aktuálních informací z jím vydávaného časopisu *Sexuológia* a vhodně začlenil tuto oblast do rámce klinické psychologie jako oboru.

V lektorském posudku, vyžádaném nakladatelem před publikací, jsem měl k rukopisu řadu *kritických připomínek*. Nemalá část se týkala tendence autorů používat anglické výrazy namísto slovenských (někdy s uvedením slovenského významu v závorce, jindy bez něj). Doporučoval jsem uvádět slovenské názvy jako hlavní, a anglické termíny, pokud je uvedení potřebné, dávat do závorky. Autoři některých kapitol tuto připomínku přijali, jiní, např. hlavní autor, nikoliv. A tak zůstávají v textu *bez překladu* „kopin-gové strategie“, „rape trauma syndrom“, „child sexual abuse“, „child abuse and neglect“, „Social readjustment rating scale“, „brought forward time“, „mothering“, „splitting“, „anxiety management techniques“, „terapeutické guidelini“ a „evidence-based research“. Autor ode mne nepřijal ani informaci, že Yalom je Irvin a nikoliv Irving, že Watzlawik se jmenuje Watzlawick a že účinek náhledu může být katartický a nikoliv katartický. Kapitulu 9 nazval *Úzkostné (neurotické) poruchy* a nechal v úvahu připomínku, že pojem neurotické poruchy je širší než poruchy úzkostné. Nesprávný je i stejně znějící název tabulky, ve které jsou zahrnuty všechny položky z MKCH-10 spa-

dající pod F4 Neurotické, stresom podmienené a somatoformné poruchy. Jako literaturu doporučenou studentům k této kapitole ponechal dnes již obtížně dostupnou publikaci „Úzkost a strach“ od Drvoty z roku 1971, místo aby ji nahradil aktuální monografií „Úzkostné poruchy“ od Praška (2005). U depresí by pro klinického psychologa stálo za zmínku, že se psychoterapeuticky jinak pracuje s depresí převážně psychogenní (neurotickou) a depresí endogenní (psychotickou), i když se toto rozdělení v současné MKCH-10 nepoužívá. Ale abych nekřivdil autorovi. Je také možné, že nakladatel dal u jeho kapitol omylem do tisku původní neopravenou verzi.

Spíše věcné než jazykové připomínky jsem měl ke kapitole *o závislostech*, v níž její autor nedokázal z problematiky vybrat a jasně zformulovat poznatky, které by se měl student naučit. Množství nepřehledných zahlcujících grafů (celkem 15) ze statistik a autorových epidemiologických výzkumů by se hodilo spíše do vědeckého sborníku než do učebnice, v níž by naopak měly být mj. řádně vysvětleny typy a fáze závislosti na alkoholu. V terapii se z historického hlediska uvádí např. tradice religiózně magická, ale není ani zmínka o dlouho využívané podmíněně reflexní averzivní terapii injekčním apomorfinem. Není vysvětlen účinek disulfiramu (Antabusu), o kterém je jen okrajově zmínka jako o „barle“, kterou je podle autora přijatelnější nahradit (?) dopaminergickými a serotoninergickými preparáty. Jejich předepi-

sování považujeme v praxi za vhodné spíše jen při komorbiditě s depresí. Vůbec se nezmiňuje u nás populární termín „bažení“ a chybí názvy i výklad účinku „anticravingových“ léků jako jsou Campral (acamprosát) a Revia (naltrexon). Naproti tomu autor dobře informuje o terapeutických komunitách a svépomocných hnutích pro léčení závislých na alkoholu i drogách.

Závěrečné poznámky

Pokud bychom knížku chtěli hodnotit jako vysokoškolskou učebnici, je v mnoha kapitolách výklad uvádějící množství kontroverzních názorů a odkazující na množství pramenů bez jasného stanoviska autora (zejména pokud jde o psychiatrická onemocnění) dosti obtížně „naučitelný“. Naproti tomu může dílo výborně sloužit jako odborné kompendium, které je účelné mít v knihovně, když potřebujeme z některé oblasti zjistit podrobné aktuální údaje, nebo když se připravujeme postgraduálně na atestaci. Jednotlivé kapitoly kompendia zpracovali současní kliničtí psychologové, kteří mají s příslušnými poruchami a problémy bohaté zkušenosti. Četné kapitoly jsou oživeny původními ukázkami. Drobné vady na kráse, na které jsem upozornil, nic nemění na skutečnosti, že jde o významné skvělé dílo. Novinku od renomovaných slovenských autorů mohu vřele doporučit jak slovenským tak českým kolegům.

Prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

Hasselhorn M., Schneider W. (Hrsg.): Handbuch der Entwicklungspsychologie
Göttingen, Bern, Wien, Paris, Oxford, Prag, Hogrefe Verlag, 2007, s. 711, Euro 59,95.
ISBN 978 – 3 – 8017 – 1847 – 3

Rozsáhlá příručka vývojové psychologie je vlastně stručnější encyklopedií, zpracovávající v 57 příspěvcích nejdůležitější oblasti tohoto základního psychologického oboru. Kniha vychází v jednom z největších a tradičních evropských nakladatelství (Hogrefe Verlag) zaměřených na vydávání psychologické literatury publikované v němčině, a to jako sedmý svazek ediční řady psychologických příruček.

Vydavatelé recenzované práce jsou dva němečtí profesori psychologie – Marcus Hasselhorn a Wolfgang Schneider. První jmenovaný vede Oddělení vzdělanosti a vývoje na Německém institutu mezinárodního pedagogického výzkumu ve Frankfurtu nad Mohanem, druhý kolega pak stojí v čele Katedry psychologie pedagogické a vývojové psychologie na univerzitě ve Würzburgu (ležícím také na řece Mohanu). Ke spolupráci přizvali dalších 76 (!) kolegyn a kolegů především z německých jazykových oblastí Evropy, dále pak v knize nalezneme i několik příspěvků ze Švédska, USA a z Velké Británie.

Cílem práce je seznámit čtenářky a čtenáře se

způsobem uvažování (včetně empiricko-výzkumného přístupu) a s hlavními poznatky současné vývojové psychologie. To je nesnadný úkol, jehož se vydavatelé dobře zhostili.

Příručka je rozčleněna do devíti dílů, z nichž každý sestává z řady kapitol. Jejím závěrem nalezneme seznam a kontaktní adresy autorek a autorů svazku, autorský a věcný rejstřík. Použitá (a doporučená) literatura je pochopitelně uváděna zvlášť za každou kapitolou.

Překlad jednotlivých dílů a některých kapitol je následující.

1) **Metateorie a vývojové modely** (např. Vznik struktury, Teorie jednání ve vývojové psychologii, Teorie dynamických systémů, Psychoanalytické základy vývojové psychologie).

2) **Mechanismy vývoje** (např. Zrání, Učení, Vtížení, Interakce a kovariance geonomu a prostředí).

3) **Fáze životního období** (např. Prenatální vývoj, Vývoj kojence, Období batolete, Předškolní věk, Školní věk, Dospívání, Časná dospělost: profesní vývoj a utváření života, Pozdní dospělost).

4) **Kognitivní vývoj** (např. Osvojování řeči,

Vývoj myšlení, Vývoj metakognice, Vývoj paměti, Vývoj inteligence u dítěte).

5) **Sociálně emoční vývoj** (např. Morální vývoj, Vývoj připoutání (attachment) během života, Přátelství a jejich následky pro vývoj, Vývoj emocí).

6) **Diferencované aspekty vývoje** (např. Stability ve vývoji, Intraindividuální variabilita a plasticita, Pohlavní rozdíly ve vývoji, Kulturní rozdíly ve vývoji, Vliv médií na děti a mládež).

7) **Normativní vývojové přechody** (např. Požadavky na veřejné služby pečující o dítě, Nástup školní docházky, Odpoutání od rodiny, Založení vlastní rodiny a přechod k rodičovství, Reorganizace rodiny po rozchodu a rozvodu).

8) **Aplikovaná vývojová psychologie** (např. Vývojová diagnostika, Vývojově psychologické aspekty podpory zdraví, Kriminalita mládeže, Strategie života ve stáří).

9) **Výzkumné metody** (např. Vývojově psychologický výzkumný plán, Snímání dat, Analýza longitudinálních dat, Neurovědní perspektiva vývojové psychologie, Speciální vyhodnocovací metody vývojové psychologie).

Recenzovaná kniha, přes značnou rozsáhlost pojednávaného oboru, je sestavena přehledně a v logických návaznostech. Je až překvapující, jak se vydavatelům podařilo sjednotit a zvládnout 76

spoluautorek a spoluautorů. Vidíme (a není divu), že i do vývojové psychologie proniká biologická psychologie a neurovědy, zejména díky metodám závislých na úrovni techniky. Kriticky však lze poznamenat, že v publikaci nenalezneme téměř nic o posledních fázích a konci života lidského jedince. Bez zmínky pak také zůstává důležitý mechanismus změny a formování osobnosti, jímž je sebetvorba (sebeřízení), jež je postavena na sebereflexi a vyjadřuje svobodu člověka. Přichází ke slovu s počátkem dospívání. Čtenářky a čtenáři by též uvítali přehledné vývojové tabulky obvyklých psychologických proměnných, sledovaných při vývojové psychodiagnostice lidského jedince.

Nejvíce zmiňovaným autorem je švýcarský psycholog J. Piaget (1896-1980) a usměv vzbuzuje, že dalšími nejhodněji uvedenými jmény ve jmenném rejstříku jsou vydavatelé této příručky.

Recenzovanou publikaci lze zejména doporučit těm německy čtoucím lékařům a psychologům, kteří pracují s dětmi a mládeží. Seznamuje nás s ontogenezí lidské psychiky, projevy a chováním jedince, čili s vývojově psychologickým pohledem, umožňujícím lépe porozumět projevům a potřebám pacientů – ve zdraví i v nemoci.

Prof. PhDr. Jan Vymětal

Plháková A.: Dějiny psychologie

Praha, Grada Publishing, 2006, s. 328, cena neuvedena.
ISBN 80 – 247 – 0871 – X

Autorkou recenzované publikace, mající ráz učebnice dějin psychologie, je docentka klinické psychologie na katedře psychologie Filozofické fakulty UP v Olomouci. Zde mj. vyučuje od r. 1995 budoucí psychology předměty obecná psychologie, dějiny psychologie a psychodynamické teorie osobnosti.

Cílem knihy je seznámit čtenářky a čtenáře s vývojem psychologických idejí od novověké evropské filozofie až po psychologii současnou, již autorka nazývá postmoderní. Vidíme, že tento záběr je značný a dodejme, že na 328 stránkách knihy lze zachytit jen malou část střípků této rozsáhlé a složité mozaiky. Autorce se to daří, možná i proto, že její přístup k psychologickým vědám je kritický a notně skeptický. Předchozí konstatování dokládám hned první větou z úvodu k Dějinám psychologie, kde doc. A. Plháková píše: „*Obor psychologie lze považovat za výsledek odvážné lidské snahy o převedení subjektivní a proměnlivé psychické zkušenosti do podoby objektivních a stálých vědeckých teorií. Je možné, že se jedná o pokus stejně beznadějný a marný, jakým je v oblasti techniky úsilí o sestrojení perpetuum mobil.*“

Doc. A. Plháková knihu rozdělila do čtyřech hlavních částí, závěrem jejího díla nalezneme na 17

stránkách seznam literatury, dále pak jmenný a věcný rejstřík. Pro přiblížení celé knížky čtenářkám a čtenářům uvádím její hlavní členění:

Díl A): **Vývoj psychologie v rámci novodobé evropské filozofie** (Racionalismus, Empirismus a asocianismus, Osvícenství, Německá klasická filozofie.).

Díl B): **Vznik a vnitřní diferenciacie oboru psychologie** (Předpoklady vzniku psychologie jako samostatné vědy, Zakladatelé samostatné psychologie, Historické psychologické školy).

Díl C): **Hlavní směry psychologie 20. století** (Gestaltismus – tvarová psychologie, Behaviorismus, Psychodynamická psychologie, Existenciální a humanistická psychologie, Kognitivní psychologie, Transpersonální psychologie).

Díl D): **Úvod do postmoderní psychologie** (Počátky postmoderní psychologie, Některé směry postmoderní psychologie).

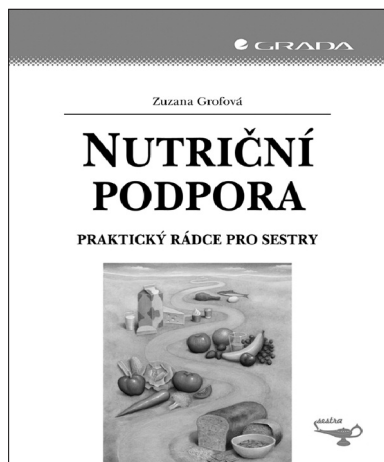
Celkově lze říci, že publikace doc. A. Plhákové „Dějiny psychologie“ je napsána čtivě a samozřejmě s nutným didaktickým výběrem a zkratkou. Její kniha rozhodně obohacuje naši odbornou literaturu tematizující historii psychologie. Na druhou stranu nutno upozornit, že dějiny jakéhokoliv sociálně vědního či humanitního oboru jsou nato-

lik rozsáhlé a pro zpracování náročné, že představují celoživotní badatelský úkol, případně týmové autorství za účasti znalce filozofie, dějin psychologických věd i odbornic a odborníků na teoretické psychologické obory. Proto nelze poměřovat dílo doc. A. Plhákové přísnými měřítky. Přesto se zdá být recenzentovi sporné zařazení vybraných oblastí současné psychologie (v části D), byť jakkoliv zajímavých a přitažlivých, do knihy o dějinách psychologie. Také recenzent upozorňuje na zbytečné (i když naštěstí sporadické) popularizující momenty (např. na s. 197, 217, 234), jež poukazují i na možnost přílišného zjednodušení při zpracování závažných témat. Od autorky nemůžeme očekávat encyklopedické vědomosti a ani detailní znalosti psychologických věd, proto by bylo vhodné před eventuálním dalším vydáním text zlektorovat, tedy nechat jej posoudit odbor-

nicím a odborníkům na dějiny psychologie.

Upozorňuji, že poučení o historii psychologických věd lze nalézt ve více knížkách a vysokoškolských skriptech, publikovaných v češtině, v minulých desetiletích. V posledních létech u nás byly vydány dvě seriózní práce týkající se historie psychologie. První jsou Dějiny psychologie autora M. Hunta, druhou pak Malé dějiny české a středoevropské psychologie od J. Hoskovce a S. Hoskovcové. Obě knížky vyšly v nakladatelství Portál r. 2000. Recenzovaná práce doc. A. Plhákové pak tvoří třetí, a rozhodně doporučeníhodnou knížku, kterou mají nejnověji k dispozici zájemkyně a zájemci o historii psychologických věd.

Prof. PhDr. Jan Vymětal

NUTRIČNÍ PODPORA

Praktický rádce pro sestry

Zuzana Grofová

Kniha je zaměřená především na praktické provádění nutriční podpory v lůžkových i ambulantních zařízeních a domácí péči. Je určena sestrám pracujícím na lůžkových odděleních i ambulancích, v léčebných i sociálních ústavech, v komunitní péči, dále poskytovatelům služeb domácí péče, všem zájemcům širší veřejnosti zejména během péče o blízké osoby.

Publikace obsahuje konkrétní údaje o vlastním podávání nutriční podpory, v teoretické části autorka vysvětluje podrobněji popsané techniky. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny konkrétními kasuistikami a kontrolními testy. Díky tomuto členění lze v knize pohodlně a rychle nalézt řešení příslušné situace. Čtenář získá přehled o současných možnostech nutriční podpory a díky

kasuistikám i bližší a lidštější pohled na danou problematiku. Po prostudování knihy budou čtenáři z řad odborníků i laiků schopni lépe poskytovat nutriční podporu a zajistit dostatečnou výživu pacientům s ohledem na různá onemocnění jednotlivých částí zažívacího traktu i specifické potřeby různých věkových kategorií.

Vydalo nakladatelství Grada, formát A5, brožovaná vazba, 248 stran, cena 249 Kč, 396 Sk, ISBN 978-80-247-1868-2, kat. číslo 1860.

Objednávky můžete posílat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz.

Na objednávce laskavě uveďte i jméno časopisu, v němž jste se o knize dozvěděli.